

УДК 342.9:347.963(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2025.21>

О. Данілов,

аспірант кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В АПАРАТАХ СУДІВ

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування судової влади в Україні особливої ваги набуває забезпечення ефективного функціонування апаратів судів як невід'ємної складової реалізації правосуддя. Незважаючи на те, що судді здійснюють винесення рішень і виконують основні функції правосуддя, саме апарат суду забезпечує належну організаційну, технічну та інформаційну підтримку діяльності суду, і, отже, значною мірою впливає на довіру громадян до системи правосуддя загалом.

Державна служба в апаратах судів є специфічною формою публічної служби, що має забезпечувати не лише професійність і компетентність працівників, а й дотримання ключових принципів державного управління. Особливість полягає в тому, що працівники апарату суду, хоч і не здійснюють правосуддя, мають бути гарантами незалежності та неупередженості суддівської діяльності, не допускаючи будь-якого зовнішнього впливу чи втручання.

В умовах євроінтеграційних прагнень України, актуальності набуває узгодження національного законодавства та адміністративної практики зі стандартами Європейського Союзу та Ради Європи, зокрема у сфері управління публічною службою в судовій системі. Також виклики, пов'язані з воєнним станом, кадровими ротаціями, зниженням рівня довіри до державних інституцій, вимагають переосмислення підходів до функці-

онування апарату судів, включаючи якісну реалізацію базових принципів державної служби.

Таким чином, наукове осмислення основних принципів державної служби в апаратах суддів є необхідним для формування ефективного, професійного та доброчесного корпусу державних службовців, що сприятиме утвердженню верховенства права та підвищенню авторитету судової влади в Україні.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних дослідників у галузі адміністративного, конституційного та судового права, державного управління, а також теорії державної служби. Значну увагу в цьому контексті приділено питанням організації публічної служби в системі правосуддя, формування принципів публічного адміністрування, професійної етики службовців та зміцнення інституційної спроможності судової влади.

У вітчизняній юридичній науці важливими є праці таких авторів, як С. Ківалов, В. Коваленко, Н. Нижник, О. Петришин, С. Серьогіна, В. Шаповал, які досліджували проблематику принципів державної служби, функціонування публічної адміністрації та особливості судового управління. Зокрема, увагу заслуговують наукові підходи щодо класифікації принципів державної служби та їх реалізації у різних сферах публічного управління, включаючи апарати судів. Попри значну увагу науковців до питань державної служби загалом,

саме специфіка функціонування апаратів судів і реалізації в їхній діяльності базових принципів державної служби досі залишається недостатньо опрацьованою у науковій літературі. Наявні дослідження, як правило, зосереджуються на загальній моделі публічної служби або судовій владі як інституції, залишаючи поза увагою важливий прошарок публічної адміністрації – працівників апарату суду, які забезпечують реалізацію судової влади в її організаційно-практичному вимірі.

Метою статті є визначення змісту та особливостей реалізації основних принципів державної служби в апаратах судів.

Виклад основного матеріалу. Державна служба в судовій системі є складовою публічної служби, що покликана забезпечити ефективне функціонування органів судової влади та реалізацію завдань правосуддя відповідно до принципів верховенства права, незалежності суду, професіоналізму та доброчесності. Державна служба визначається як професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті, що спрямована на практичне виконання завдань і функцій держави та здійснюється на платній основі відповідно до чинного законодавства [1]. У контексті судової системи вона має ряд характерних рис, які обумовлені специфікою діяльності органів правосуддя та підвищеним рівнем вимог до публічних службовців, які працюють в апаратах судів. Зокрема, діяльність таких працівників не повинна впливати на здійснення правосуддя, однак вона забезпечує його організаційне, кадрове, технічне, інформаційне та інше супроводження.

Публічна служба в органах правосуддя характеризується особливим правовим режимом, що поєднує елементи загальної державної служби та специфічних вимог до службовців судової системи. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визна-

чає, що організаційне забезпечення діяльності суду здійснюється апаратом суду, до якого входять державні службовці та працівники, які не є державними службовцями, але виконують важливі функції в межах своїх повноважень [2]. Вони не є суб'єктами здійснення правосуддя, однак їх робота є ключовою для забезпечення його ефективності та дотримання процесуального порядку.

Особливості правового статусу державних службовців апарату суду визначаються також Кодексом етики публічного службовця, відповідними положеннями Закону України «Про державну службу», а також підзаконними актами, які регламентують кадрові питання, дисциплінарну відповідальність, службові повноваження. Усі ці нормативно – правові акти формують основні засади діяльності апарату суду, що дозволяє забезпечити її стабільність, передбачуваність і контрольованість.

Структура апарату суду охоплює різні типи посад, які поділяються на кілька категорій залежно від функціонального навантаження та рівня відповідальності. До керівного складу належать керівники апарату суду та їх заступники, які організовують роботу всього апарату, координують діяльність працівників, здійснюють контроль за виконанням функцій суду як установи. До спеціалістів-службовців належать помічники суддів, секретарі судових засідань, консультанти, судові розпорядники. Помічники суддів виконують функції, пов'язані з підготовкою проектів процесуальних документів, узагальненням судової практики, проведенням попереднього аналізу судових справ. Секретарі судових засідань відповідають за процесуальне документування судового процесу, сповіщення учасників справи, ведення журналів судових засідань. Судові розпорядники забезпечують порядок у суді, організують виклики учасників, виконують адміністративні функції в межах

їни «Про державну службу». До них належать: верховенство права, законність, професіоналізм, патріотизм, доброчесність, ефективність, забезпечення рівного доступу до державної служби, політична неупередженість, прозорість, стабільність [1].

Ці принципи мають універсальний характер і поширюються на всю систему державної служби, включаючи органи судової влади. Проте функціональна специфіка апарату суду, як допоміжного органу при здійсненні правосуддя, зумовлює потребу у додатковому виділенні спеціальних принципів державної служби в судовій системі, які відображають особливості правового статусу таких службовців.

Принципи державної служби становлять собою базові, керівні ідеї, що визначають характер, цілі, організацію, функціонування та етичну складову публічної служби. На думку С.В. Ківалова, принципи – це завжди суб'єктивне поняття, адже воно формується особою з урахуванням таких суттєвих чинників, як правова культура, досвід, основні положення правової системи, рівень розвитку законодавства тощо [5, с.7].

1. *Принцип незалежності апарату суду* є одним із ключових для забезпечення ефективного функціонування судової влади в демократичному суспільстві. Його зміст виходить із загальноєвропейських стандартів поділу влади та інституційної незалежності судочинства. Попри те, що працівники апарату не є носіями судової влади, вони безпосередньо забезпечують її реалізацію, а тому їхня діяльність повинна бути організаційно та функціонально відокремлена від будь-яких форм політичного впливу. Крім того, Європейські стандарти, зокрема Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(2010)12, зазначають, що «усі особи, які беруть участь в адміністративному забезпеченні судів, повинні працювати під керівництвом судової влади та бути захищеними від зовнішнього впливу» [6].

2. *Принцип забезпечення організації здійснення правосуддя* є визначальним для розуміння специфіки державної служби в апаратах судів. На відміну від посад в органах загальної виконавчої влади, де переважають функції загального адміністрування, діяльність працівників апарату суду

безпосередньо пов'язана з реалізацією функції правосуддя. Працівники апарату суду виконують не просто допоміжні адміністративні завдання, а ті, що мають процесуальне значення та впливають на якість і доступність правосуддя. Їхня діяльність зорієнтована на: підготовку справ до розгляду суддею; інформаційно-аналітичне супроводження судової діяльності; реєстрацію та облік процесуальних документів; забезпечення відкритості судової влади через доступ до судових рішень і ведення судової статистики.

Це прямо зазначено в ст. 151 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де вказується, що апарат суду виконує організаційне, інформаційне, довідкове, технічне забезпечення здійснення судочинства [7, с.199].

3. *Принцип конфіденційності та збереження судової таємниці* є ключовим елементом етичної та правової поведінки державних службовців апарату суду, насамперед помічників суддів, секретарів судових засідань, працівників канцелярій тощо. Цей принцип відрізняє судову адміністрацію від інших видів державної служби, оскільки діяльність працівників апарату безпосередньо пов'язана з обробкою процесуально важливої та чутливої інформації.

4. *Принцип оперативності і точності у роботі з процесуальними документами* – один із ключових спеціальних принципів державної служби в апаратах судів, який обумовлений специфікою діяльності судової влади та високим рівнем відповідальності за дотримання процесуальних строків і форм.

Цей принцип передбачає:

– Своєчасну обробку процесуальних документів: надходження позовів, апеляційних і касаційних скарг, заяв, клопотань тощо має фіксуватись і реєструватись без зволікань, адже недотримання строків може призвести до втрати права на захист або інші процесуальні наслідки.

– Точність у формуванні судових справ, веденні журналів, автоматизованому розподілі справ: помилки у внесенні даних в Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС) можуть стати підставою для скасування судових актів або порушення прав сторін.

– Правильність оформлення судових повісток, викликів, копій рішень, ухвал, протоколів: навіть одна процесуальна помилка (наприклад, неправильна дата вручення повістки) здатна скомпрометувати весь розгляд справи [8].

5. *Принцип взаємоповаги до незалежності судді* – є одним із важливих етико-правових принципів, що має визначальне значення для діяльності працівників апарату суду та забезпечення інституційної незалежності судової влади загалом [9, с.30].

6. *Принцип ділової комунікації та етики* в апаратах судів забезпечують неупереджене, професійне та конфіденційне виконання службових обов'язків, сприяючи довірі до судової влади. Працівники апарату мають дотримуватись офіційного стилю спілкування, поваги до учасників процесу, політичної нейтральності, конфіденційності та високих етичних норм відповідно до Закону України «Про державну службу», «Про судоустрій і статус суддів» та міжнародних рекомендацій. Розвиток професійної етики й комунікативної культури в судовій адміністрації має спиратися на чітке нормативне регулювання, спеціальне навчання та щоденну практику доброчесності [10].

Отже, принципи державної служби в апаратах судів не лише поєднують загальні ідеї публічної служби, але й поглиблюються специфічними етичними, правовими та організаційними вимогами, що відповідають високим стандартам демократичного правосуддя. Вони становлять загальні засади для професійного, неупередженого та ефективного функціонування

дих спеціалістів та новопризначених працівників з метою швидкої та якісної адаптації до особливостей роботи в судовій адміністрації.

Ефективна реалізація принципів державної служби неможлива без належного контролю та моніторингу діяльності працівників апаратів судів. Потрібно розробити стандартизовані індикатори оцінки ефективності роботи, які враховували б не лише кількісні, а й якісні показники. Доцільно також створити систему зворотного зв'язку з учасниками судового процесу щодо роботи судового персоналу, а результати оцінювання мають мати наслідки як для заохочення, так і для дисциплінарної відповідальності. Крім того, на рівні Державної судової адміністрації варто розробити регулярні звіти з аналізом ефективності реалізації принципів державної служби в судовій системі.

Впровадження зазначених рекомендацій дозволить не лише посилити ефективність діяльності апаратів судів, а й сприятиме підвищенню рівня довіри громадян до судової влади, забезпеченню стабільності та сталості функціонування державної служби в цій сфері.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються у вивченні зарубіжного досвіду правового статусу та організації служби в судах, аналізі динаміки реформ у цій сфері, а також розробці ефективних моделей управління людськими ресурсами в системі правосуддя, що відповідали б як національним потребам, так і європейським стандартам.

Актуальність заявленої тематики наукового дослідження зумовлюється потребою підвищення ефективності функціонування апарату судів як ключової ланки в організації та забезпеченні належного здійснення правосуддя. У сучасних умовах реформування судової системи України особливої ваги набуває питання дотримання

основних принципів державної служби, які виступають орієнтирами належної поведінки працівників судового апарату та гарантією прозорості, неупередженості й професіоналізму.

У зв'язку з цим дана стаття спрямована на аналіз правової природи основних принципів державної служби в апаратах судів, визначення особливостей їх застосування на практиці та обґрунтування необхідності забезпечення їх дотримання як передумови належного функціонування судової системи. Провідними методами дослідження виступають формальний, логіко-семантичний та порівняльно-правовий методи, які дозволяють розкрити сутність, зміст та взаємозв'язок ключових принципів державної служби.

У статті висвітлено загальні принципи державної служби та запропоновані спеціальні принципи державної служби в апараті суду, такі як принцип незалежності апарату суду, принцип забезпечення організації здійснення правосуддя, принцип конфіденційності та збереження судової таємниці, принцип оперативності і точності у роботі з процесуальними документами, принцип взаємоповаги до незалежності судді, принцип ділової комунікації та етики. Визначено, що державна служба в апаратах судів є особливою формою публічної служби, яка має важливе значення для належного функціонування судової влади як однієї з гілок державної влади.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає у поглибленні розуміння системи принципів державної служби як основи для формування етичної та ефективної моделі функціонування судового апарату. Практична цінність полягає у визначенні шляхів ефективної діяльності апарату суду, яка передбачає створення системи оці-

нювання діяльності апарату суду, налагодження зворотного зв'язку з учасниками судового процесу, підвищенні кваліфікації та навчанні державних службовців в судовій системі. Впровадження рекомендації дасть можливість посилити ефективність діяльності апаратів судів, а також сприятиме підвищенню рівня довіри громадян до судової влади

Ключові слова: державна служба, апарат суду, судова система, правосуддя, принципи державної служби, верховенство права.

Danilov O. Main principles of civil service in court staff

The relevance of the chosen research topic is driven by the need to improve the efficiency of court staff functioning as a key link in the organization and proper administration of justice. In the current conditions of judicial reform in Ukraine, the issue of adherence to the fundamental principles of civil service is gaining particular importance, as these principles serve as guidelines for the proper conduct of court staff and act as a guarantee of transparency, impartiality, and professionalism.

In this regard, the article is aimed at analyzing the legal nature of the fundamental principles of civil service in court staff, identifying the specifics of their practical application, and substantiating the need to ensure their observance as a prerequisite for the proper functioning of the judiciary. The main research methods are the formal, logical-semantic, and comparative-legal methods, which allow for a comprehensive understanding of the essence, content, and interrelation of key principles of civil service.

The article highlights general principles of civil service and proposes special principles applicable to court staff, such as the principle

